

VIKTORIANA

elektroniska nyheter från Viktor Rydberg-sällskapet
augusti 2009

Detta nummers vinjett

är hämtat från omslaget till *Fribytaren på Östersjön*, utgiven på Lindqvists förlag 1948 (eftersom upphovsrätten och därmed också Bonniers monopol nyss hade gått ut). Vem konstnären är vet jag tyvärr inte.

Höstens program

Viktor Rydbergsällskapets program för hösten 2009 är nu klart, distribuerat och vederbörligen utlagt på webben (<http://rydbergsallskapet.nu/program.html>). Som synes har vi även denna gång breddat oss i allmän kulturhistorisk riktning. Två av inslagen är dock strikt rydbergsanknutna – dels panelsamtalet kring hundrafemtioårsjubilarerna *Den siste Athenaren*, och dels Staffan Sundins föredrag på Rydbergs födelsedag. Sundin har forskat i Bonniers historia, med bland annat en avhandling 1996 (*Från bokförlag till mediekoncern. Huset Bonnier 1909-1929*), och har via brevarkiven kommit in på den författare som mot slutet av artonhundratalet var förlagets största kulturella kapitaltillgång. Ja inte bara kulturella; det skulle vara intressant att räkna ut vad de drog in på hans samlade verk under de femtio copyrightåren från 1895 till 1945. Har vi riktig tur har Staffan redan gjort det.

Kulturhjälten (forts)

Boken kommer *kanske* ut till Bok- och biblioteksmässan (24-27 september), säger förlaget. Vi håller tummarna och korsar fingrarna.

På tal om vampyrer

I förra numret berättade jag om e-versionen av den första svenska vampyrromanen, författad (om än i anonymitetens skydd) av V. Rydberg. På senare tid har genren som bekant förnyats av John Ajvide Lindqvist (*Låt den rätte komma in*, 2004). Den redan framgångsrika engelska översättningen kommer säkert att sälja ännu mer när Hollywoodversionen av filmen blir klar. Kanske – påpekar Andreas Hedberg – kommer då också den globala spridningen av Rydbergspoesi att slå nya rekord; som motto till bokens andra del fungerar nämligen fyra rader ur ”Skogsrået”.

Men den, vars hjärta ett skogsrå stjal,
får aldrig det mer tillbaka:
till drömmar i månljus trår hans själ,
han kan ej älska en maka.

eller, i Ebba Segerstams översättning i *Let the Right One In*:

But he, whose heart a Skogsrå steals
it will never recover
His soul will long for moonlight dreams
and no mere mortal lover ...

Slutraden är som synes töjd i riktning mot det skräckromantiska. Lustigt nog finns det lite av samma ”förtydligande” av dikten i Judith Moffetts översättning i *The North! To the North. Five Swedish Poets of the Nineteenth Century* (2001):

But one whose heart a wood-siren stole
Has no heart left for a woman,
The dreams in the moonlight own his soul;
He'll love no wife that is human.

Tre texter. Hur skiljer de sig i tolknings- och associationsrymd? Kanske en ingång för den lärare som idag vill ta upp Rydbergs poesi i undervisningen.

Rydbergforskare ur tiden

Rolf Lindborg, professor emeritus i idé- och lärdoms historia, dog i våras. Han var något av en profil i det akademiska Lund och skrev om bland andra Descartes, Thomas av Aquino, Bengt Lidforss, renässanshumanisten Pico della Mirandola och elektromagnetismens upptäckare H C Örsted. Han skrev också *Viktor Rydbergs kantat. En essä* (Lund: Signum, 1985). Den långa essän handlar ingalunda bara om kantaten utan försöker fånga in Rydbergs religiösa och politiska inställning, hans "existensiella position"; den underliggande frågan är hur hans diktning kunde inspirera en marxist och radikal som Ernst Wigforss (vars existentiella position kanske liknade Lindborgs egen). – Gunnar Brobergs och Svante Nordins fina nekrolog stod att läsa i SvD 9.6.2009. Den är dock inte tillgänglig på nätet, i motsats till Sydsvenskans kortversion: <http://sydsvenskan.se/familj/minnesord/article430562/Professor-och-riksdagsstenograf-.html>

Den talanglöse idealisten och hans pris

I sin ungdom ville Alfred Nobel bli poet. Lyckligtvis, för Sverige och för sprängningskonsten, använde han istället sitt liv åt något han var bra på. Dikterna höll han inom privatsfären; fast nu (sedan 2006) är de tryckta, utgivna och kommenterade av Åke Erlandsson, f d chef för Nobelbiblioteket. På Jönköpingspostens kultursida 26.5.2009 skriver Erlandsson om Nobels beundran för Rydberg, som han inte bara satte mycket högt som författare utan som han också kände en stark själsfrändskap med. I ett självporträtt från 1895 beskriver han sig själv som en "superidealist, ett slags otalenterad Viktor Rydberg", och i ett romanutkast låter han hjälten deklarerar en mycket rydbergsk litteratursyn: "Hvad jag kallar poesi är själens entusiasm för det ädla och sanna." I sitt testamente stipulerar han som bekant att litteraturpriset skall gå till den författare som skrivit "det utmärktaste i idealisk riktning". I praktiken tvingades förstas Akademin ganska snart att blunda för donatorns bud, men vi kan ju i alla fall mysa en aning åt tanken att Rydbergs verk var ett av de riktmärken som stod framför hans ögon.

Om starten av en manlig rörelse

Skarpskytterörelsen var, brukar man säga, vår första moderna folkrörelse. Och den första att tyna bort – bara ett tiotal år efter den entusiastiska starten hösten 1860. Rörelsens snabba nedgång, och kanske också dess skorr mot nittonhundralets fredliga svenska självbild, har bidragit till att den sällan behandlats av forskningen. Något som nu rättats till genom ett skånskt projekt som avkastat både en monografi (Mats Hellstenius, *Skjutande borgerliga revolutionärer. Skarpskytterörelsen och 1800-talets liberala moderniseringsprojekt*, Malmö

2008) och en antologi (*Borgerlighet i vapen. En antologi om 1800-talets milisrörelse*, red. Mikael Ottosson & Thomas Sörensen, Malmö 2008).

”Som egentligt startskott för skarpskytterörelsen”, skriver Hellstenius, ”räknas i det närmaste oreflekterat i tidigare forskning Viktor Rydbergs artikelserie *Huru kan Sverige bevara sin självständighet*”. Den publicerades (osignerad) i GHT oktober 1859 och kort därefter som (anonym) broschyr, förutom att den avtrycktes i Aftonbladet. Hellstenius påpekar att det är ”förenklat och missvisande att förklara skarpskytterörelsens framväxt med hjälp av Rydbergs publicistik”, men gör själv inga försök att reflektera över Rydbergs roll – han koncentrerar sig istället på Stockholmsgrenen av rörelsen och dess ledargestalt August Blanche.

”Rydberg kan inte ensam tilldelas rollen som den som introducerade skarpskytterörelsen i Sverige”, skriver Sinikka Neuhaus (nedan), ”snarare ingick han i ett nätverk där idéer om nationell folkbeväpning artikulerades”. Vi vill här bidra till visualiseringen av detta nätverk genom att visa August Blanchés exemplar av *Huru kan Sverige bevara sin självständighet*, med författarens dedikation synlig på omslagets insida. Man kan undra om Rydberg sände broschyren till den nyvalde riksdagsmannen Blanche direkt efter tryckningen, eller om han överlämnade den när de träffades i Göteborg sommaren 1860.

Det gör däremot, åtminstone i någon mån, religionsvetaren Sinikka Neuhaus i sitt antologibidrag, ”Reformivraren Viktor Rydberg och skarpskytterörelsens bildande i Sverige”. Fast hennes fokus ligger mindre på skarpskytterörelsens bildande än på Rydbergs *argumentation* i den berörda artikelserien och i den besläktade uppsatsen ”Tomtebissen yttrar sig rörande Sveriges livsfråga”, analyserad ur ett historie-, religions- och genusvetenskapligt perspektiv. Det är nytt och intressant, men jag tycker att Neuhaus kunde tagit mera hänsyn till texternas retoriska sammanhang. De skrevs ju faktiskt inte i syfte att få den liberala borgerligheten att

bilda en frivillig milis, utan för att få Sveriges riksdag att besluta om införandet av ett försvar byggt på allmän värnplikt. *Huru skall Sverige bevara sin självständighet?* är dessutom uttryckligen vänd till den i detta sammanhang viktigaste och mest svårflörtade gruppen – nämligen bönderna.

I antologins sammanfattningsskapitel skriver Mikael Ottosson att Neuhaus visar att Rydbergs försvarsengagemang primärt kan ses i ljuset av att han var troende. Ett påstående som jag inte riktigt tycker har täckning, eftersom uppsatsen varken närmare diskuterar arten av Rydbergs tro eller tar hänsyn till att Fosterlandet var granne med Gud i så gott som all nationell retorik från denna tid. Hellre köper jag då andra halvan av summeringen, som säger att Rydbergs såg skarpskyttesaken (eller värnplikten) inte bara som ett försvarsprojekt utan ”också som en del av en romantisk nationell karaktärsdaning i kristen, maskulin och demokratisk riktning”. Kanske rentav detta som gav hans skrift dess inspirerande kraft under Garibaldiyrans år 1860.

Idag för 150 år sedan ...

får vi föreställa oss att Rydberg sitter och filar på formuleringarna till *Den siste athenarens* förord (som är daterat den 8 september 1859). Romanen hade nått sitt sista följetongsavsnitt den 8 juli, och nu skall den ges ut i bokform. Förordet är avsett att hjälpa den ut i världen, vilket också kommer att lyckas. Mer än så: det kommer att bli lika känt som själva romanen, det kommer att oupplösligt förenas med sin författares image och för decennier nagla fast honom i rollen som stridsman, och det kommer (tror jag) att ställa sig i vägen för hans fortsatta romanskrivande genom sina kompromisslösa krav på litteraturen. Men det vet han förstås inte då. Bara att han nog fått till det ganska bra.

